

Een eigen taal

In dit thema ontdekken de leerlingen dat de mensen in de gemeente Kampen vroeger anders spraken dan nu. Hoe klonk die taal? En wie kan deze taal nog spreken? Door te luisteren, te lezen en te praten, raken de leerlingen spelenderwijs vertrouwd met hun streektaal.

Les 1 - Drie unties

In deze introductieopdracht denken de leerlingen na over de verschillende talen die nu gesproken worden in de gemeente Kampen. Door het luisteren naar een gedichtje in het Kampens dialect ontdekken ze dat de mensen in hun gemeente vroeger anders spraken.

Nodig: Gedicht 'Drie unties'. Dit gedicht is te vinden op www.destreekcentraal.nl

Start met een klassengesprek over taal. U kunt ingaan op de volgende vragen:

- Welke talen ken je?
- Wie spreekt deze talen?
- Wanneer worden deze talen gesproken?
- Waarom zijn er verschillende talen?

Laat de leerlingen daarna het gedicht in het Kampens dialect horen en vraag ze wat dit voor taal is.

Drie unties

*Er liep een vrouwgien in 't plansoen
drie unties an een touw.
De eerste ad een brille op
en strikkies op zien mouw.*

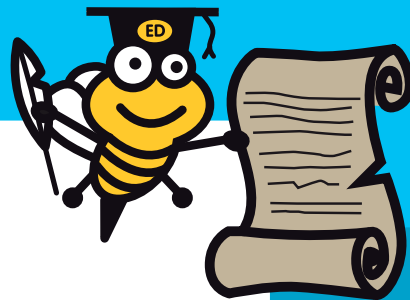
*De tweede liep met klumpies an.
Et was een zot gezicht.
IJ stappen stoer en stevig deur,
zien stättien op-ericht.*

*De dädde dreug een boezeroen
met blukkies gruu en rood.
Döör staken zwierig onderuut
twee peuties blauw en bloot.*

*De unties blaften van plezier.
Drie unties an een touw.
En netties um de beurte dan
pleegt elk zien plässien gauw.*

Dik Kasper

Een eigen taal

- Wie weet welke taal dit is?
- Waar zou dit gedichtje over gaan? Hebben de leerlingen woorden herkend?

Vertel de leerlingen dat mensen in de gemeente Kampen vroeger een andere taal spraken dan nu. Dit noem je spreektaal of dialect. Een dialect is een taal die mensen in een bepaalde streek spreken. Een dialect is een beetje anders dan de taal van een land. Bijvoorbeeld: mensen uit Kampen spreken een ander dialect dan mensen uit Limburg of Groningen.

Inventariseer wat de leerlingen hier al van weten.

- Wie van de leerlingen kan in dialect spreken?
- Kennen de leerlingen iemand die het dialect spreekt?
- Waar hoor je het dialect nog meer?

U kunt de leerlingen ter vergelijking ook dialecten uit andere delen van Nederland laten horen. Op de website van het Meertens Instituut is een groot aantal opnames in het dialect te beluisteren.

<http://www.meertens.knaw.nl/soundbites/>

Op deze website zijn ook sprekers uit IJsselmuiden, Grafhorst, Zalk en Wilsum te beluisteren.

Les 2 - Stamboom

Om de leerlingen te laten ontdekken dat het vooral oudere mensen zijn die het dialect spreken of spraken, maken de leerlingen een stamboom van hun familie. In de stamboom geven de leerlingen aan wie er wel en geen dialect spreekt. Ook leren de leerlingen de namen van verschillende familieleden in dialect.

Nodig: werkblad 'Mien familie' en werkblad 'In de boom', eventueel scharen en lijm.

Doen:

- Kopieer het werkblad 'Mien familie'
- Kopieer het werkblad 'In de boom' voor alle leerlingen op A3-formaat
- Laat het werkblad 'Mien familie' thuis invullen. Zorg dat de ingevulde werkbladen weer op school zijn op het moment dat u met deze opdracht verdergaat.
- Eventueel: laat de leerlingen (kopietjes van) foto's van zichzelf, hun broertjes en zusjes, ouders en grootouders mee naar school nemen. Deze kunnen in de stamboom worden geplakt. Of laat ze hun familie tekenen met materiaal naar voorkeur.

Familie in dialect:

Ik = ik

Vader = va

Moeder = mo

Zus(je) = zus(sien)

Broer(tje) = breur(tien)

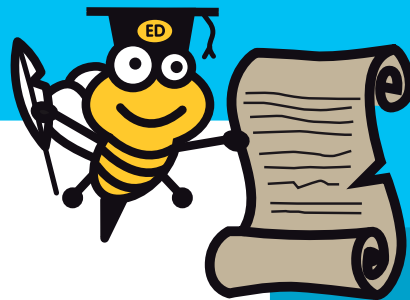
Opa = grova

Oma = opoe

Tip:

Print de woorden die horen bij familie in dialect groot uit en hang ze op in de klas.

Een eigen taal

Stap 1

Vraag de leerlingen naar hun familiesamenstelling. Met wie wonen ze in huis? Hebben ze nog grootouders en zelfs overgrootouders? Laat daarna de stamboom op het digibord zien. Weten de leerlingen wat het is? Vertel dat je hierop kunt invullen wie je familie is. Zo zie je snel van wie je afstamt. Vertel de leerlingen dat ze deze stamboom voor hun eigen familie gaan invullen.

Als voorbeeld kunt u uw eigen stamboom invullen en met de leerlingen bespreken.

Stap 2

De leerlingen vullen de stamboom in met behulp van het werkblad 'Mien familie'. Als de leerlingen foto's hebben meegenomen, laat ze deze dan ook in de stamboom plakken. Leerlingen die geen foto's hebben kunnen tekeningen van hun familie maken.

Stap 3

Welke familieleden spreken of spraken dialect? Laat de leerlingen het hokje aankruisen bij alle familieleden die dialect spreken/spreken.

Wat valt de leerlingen op? Welke familieleden spreken/spreken dialect? Is het dialect een taal van vroeger of een taal van nu?

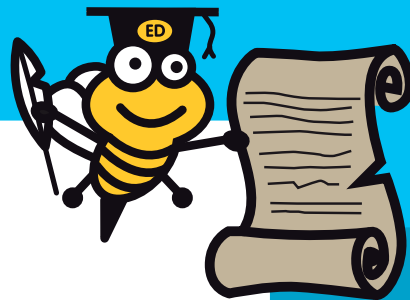
Stap 4

Oefen de namen van de verschillende familieleden in dialect samen met de leerlingen. Laat de leerlingen deze woordjes vervolgens op de goede plek in de stamboom schrijven.

Stap 5

Bespreek de stambomen in een kringgesprek. Hang de stambomen daarna op in de klas.

Een eigen taal

Les 3 - Gait en Dientien

In deze opdracht luisteren de leerlingen naar een fragment uit *Gait en Dientien op 't ies*. Dit is een verhaal over twee leerlingen in de leeftijd van de leerlingen die spannende avonturen beleven op een winterdag.

Nodig: luisterfragment *Gait en Dientien op 't ies* (www.destreekcentraal.nl), uitgeschreven tekst bij het luisterfragment.

Stap 1

Luister samen met de leerlingen naar '*Gait en Dientien op 't ies*'.
 Kunnen de leerlingen na afloop vertellen waar het verhaal over gaat? Welke woorden herkennen ze?

Hier leest u de uitgeschreven tekst:

Gait en Dientien op 't ies

Brrr! wat is 't kold. Döör is Gait. Wat ef Dientien op aar eufd? Een musse met een kwaste.
 Ze ef ook een dasse umme, want ze ef 't kold.

Gait zeg: ik eb 't niet kold. Weet ie wöör ze nao toe gaon?

Ze gaon nao de beek. De beek is bi'j 't bos en op de beek leg now ies.

't les is al ärg dikke. Eerst moch Gait niet op 't ies. 't les was nog te dunne, maar now kan 't wel. En Jan giet ook mee nao de beek.

't Is niet zo druk op 't ies. Gait past op Dientien en ij dut det goed. Gait trekt Dientien aar slee. Dientien ef de slee van ome Willem ekregen, toen ze vijf jöör wier.

Jan trekt de slee ook. Dientien ef veule skik. Wat bin Gait en Jan stärk, denkt ze

Ze komen now langs de brugge. Daor stiet een kraome en weet ie wie döör ook staon?

Va en ome Willem. Ik eb zin in friet, zeg Dientien. Ik ook, zeg ome Willem.

Jullie kriegen friet van mien. Det is niet gek, vindt Gait.

Bi'j dan niet veule geld kwiet? vrög Dientien.

Nee eur, Dientien, zeg va. Ome Willem is rieke.

Det dach ie maar, lacht ome. De friet is ärg lekker. Dank oe wel eur, ome.

Weet ie wat we gaon maken? zeg va. Ik weet 't al röp Dientien: "een glinderbane"

Ja, fijn, zeg Gait. Ome Willem begint. Ij rent vanof de kante 't ies op.

Ij gled uut en valt. Op zien boek gliert ie vädder, elemaole nao de overkante van de beek.

De glinderbane is klöör. Dientien giet eel äd. Ze is niet bange. Ze kan 't eel goed. Gait dörf niet zo goed. Va pakt de and van Gait en samen met Va gled Gait over de bane.

Jan giet met ome Willem. En dan zeg Va: 't Is tied umme nao uus te gaon. Mo wacht op ons.

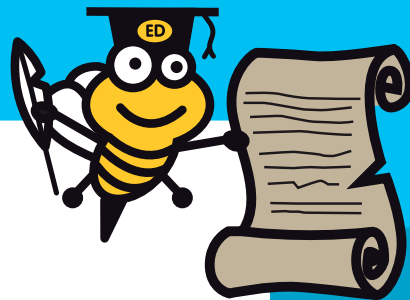
Wat bin ze late, denkt mo. Ze is bli'j as ze Gait, Dientien, Jan en ook va en ome Willem ziet.

Kom gauw, röp mo. Ik eb de friet al klöör. Ebben jullie wel trek?

Now en of, zeg ome Willem. Ik lusse wel tien bödden

Bron: C. Backx, *Gait en Dientien op 't ies* (Kampen, z.j.) bewarking: Driekus (in streektal van Kampen en omgeving).

Een eigen taal

Vertaling in het Nederlands:

Gait en Dientien op het ijs

Brrr! Wat is het koud. Daar is Gait. Wat heeft Dientien op haar hoofd? Een muts met een kwast. Ze heeft ook een sjaal om, want ze heeft het koud.

Gait zegt: ik heb het niet koud. Weet je waar ze naar toe gaan?

Ze gaan naar de beek. De beek is bij het bos en op de beek ligt nu ijs.

Het ijs is al erg dik. Eerst mocht Gait niet op het ijs. Het ijs was nog te dun, maar nu kan het wel. En Jan gaat ook mee naar de beek.

Het is niet zo druk op het ijs. Gait past op Dientien en hij doet het goed. Gait trekt Dientien haar slee. Dientien heeft de slee van ome Willem gekregen, toen ze vijf jaar werd.

Jan trekt de slee ook. Dientien heeft veel plezier. Wat zijn Gait en Jan sterk, denkt ze.

Ze komen nu langs de brug. Daar staat een kraam en weet je wie daar ook staan?

Vader en ome Willem. Ik heb zin in friet, zegt Dientien. Ik ook, zegt ome Willem.

Jullie krijgen friet van mij. Dat is niet gek, vindt Gait.

Ben je dan niet veel geld kwijt? Vraagt Dientien.

Nee hoor, Dientien, zegt vader. Ome Willem is rijk.

Dat dacht je maar, lacht oom. De friet is erg lekker. Dank je wel hoor, oom.

Weet je wat we gaan maken? zegt vader. Ik weet het al, roept Dientien: een glijbaan.

Ja fijn, zegt Gait. Ome Willem begint. Hij rent vanaf de kant het ijs op.

Hij glijdt uit en valt. Op zijn broek glijdt hij verder, helemaal naar de overkant van de beek.

De glijbaan is klaar. Dientien gaat heel hard. Ze is niet bang. Ze kan het heel goed. Gait durft niet zo goed. Vader pakt de hand van Gait en samen met vader glijdt Gait over de baan.

Jan gaat met ome Willem. En dan zegt vader: het is tijd om naar huis te gaan. Moeder wacht op ons.

Wat zijn ze laat, denkt moeder. Ze is blij als ze Gait, Dientien, Jan en ook vader en ome

Willem ziet. Kom gauw, roept moeder. Ik heb de friet al klaar. Hebben jullie wel trek?

Nou en of, zegt ome Willem. Ik lust wel tien borden.

Stap 2

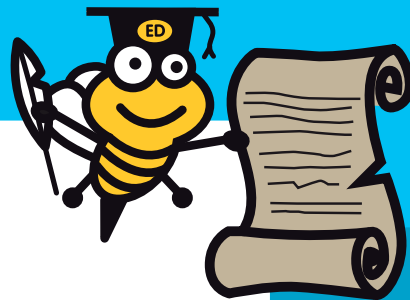
Geef de leerlingen het werkblad 'Gait en Dientien op 't ies'. Bekijk de plaatjes samen met de leerlingen. Wat staat er op?

Luister vervolgens nog een keer naar het fragment. Laat de leerlingen ondertussen de plaatjes omcirkelen die bij het verhaal passen. (dit zijn de afbeeldingen 1, 3, 4 en 7).

Stap 3

Beluister het fragment eventueel nog een keer en bespreek samen met de leerlingen welke plaatjes bij het verhaal horen.

Een eigen taal

Les 4 - Leeskaart maken

Als afsluiting maken de leerlingen een leeskaart op de manier van de ik, maan, roos, vis, sok - kaarten. Hiervoor gebruiken ze een woord uit *Gait en Dientien op 't ies*.

Nodig: werkblad "Leeskaart", potloden, zwarte stiften.

Doen:

- Kopieer het werkblad.

Gait	Musse	Mo
Dientien	Dasse	Uus
Jan	les	And
Va	Kroame	Bödden
Ome Willem	Glinderbane	

Stap 1

Projecteer de woorden op het digibord en bespreek ze met de leerlingen. Wat betekenen de woorden? Geef de leerlingen daarna allemaal één van de bovenstaande woorden.

Stap 2

Deel de het werkblad uit. Laat de leerlingen het dialectwoord met een zwarte stift op de bovenste regel schrijven.

Stap 3

De Nederlandse vertaling schrijven de leerlingen op de onderste regel.

Stap 4

Laat de leerlingen een tekening van het woord maken.

Stap 5

Hang de leeskaarten als een slinger op in de klas.

Tip: vindt u deze opdracht te makkelijk, laat de leerlingen de woorden dan zo mooi mogelijk schrijven, of de letters versieren op een manier die bij de betekenis van het woord past.

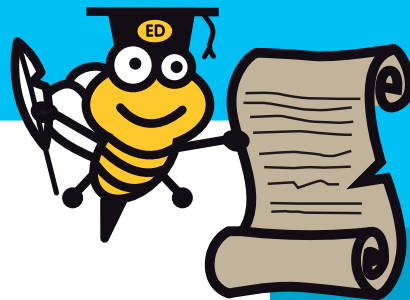
Extra tip:

Gemeentearchief Kampen

Bent u benieuwd geworden naar enkele originele archiefstukken die gebruikt zijn bij dit thema? Boek dan een archiefles bij het Gemeentearchief Kampen. Samen met uw leerlingen bezoekt u het depot waar allerlei archiefstukken opgeslagen liggen. Daarnaast beleven de leerlingen hoe het is om een écht archiefstuk te onderzoeken.

Om een afspraak te maken kunt u contact opnemen met Annelies Rijkhoff, medewerker educatie en publieksinformatie bij het Gemeentearchief Kampen: a.rijkhoff@kampen.nl, 038 - 3370770.

Een eigen taal

Werkblad bij opdracht 2

'Mien familie'

1. Mijn naam is:

.....

Mijn broers en zussen heten:

.....
.....
.....

2. Papa's naam is:

.....

3. Mama's naam is:

.....

Ouders papa

4. Opa's naam is:

.....

5. Oma's naam is:

.....

Ouders mama

6. Opa's naam is:

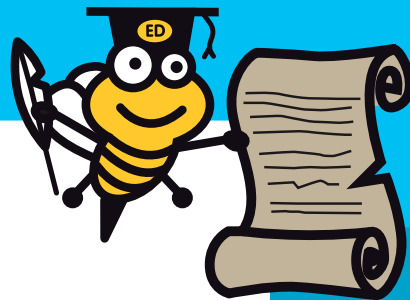
.....

7. Oma's naam is:

.....

Wie spreekt of sprak er dialect? Zet hier een kruisje voor.

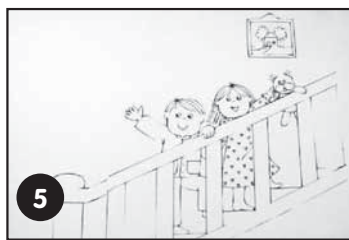

Een eigen taal

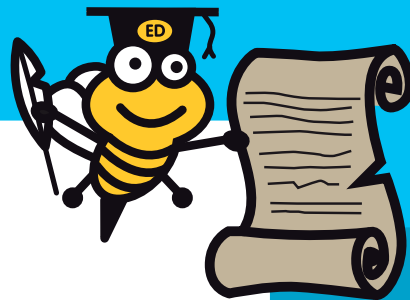
Werkblad bij opdracht 3

Gait en Dientien op 't ies

Bron: C. Backx, Gait en Dientien op 't ies en Giet en Dientien (Kampen, z.j.) bewa- king: Driekus (in streek- taal van Kampen en omgeving). Tekeningen: Anita Engelen

Een eigen taal

Werkblad bij les 4

Leeskaart

